

2009-03-31

Avdelningen för djurskydd
och hälsa

Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl.

Bilaga **Hjordjur**

Fastställt: den 31 mars 2009

Innehåll

1. TILLSYN OCH SKÖTSEL.....	3
PERSONALSTYRKA.....	3
DAGLIG TILLSYN.....	3
TILLSYN UNDER ANNAN TID ÄN UNDER STÖDUTFODRINGSPERIODEN.....	4
HULL.....	4
VATTENFYLLT LERHÅL -VATTENSAMLING.....	4
AVMASKNING.....	4
UTRUSTNING/ANORDNING SOM GER HJORTDJUREN EN ELEKTRISK STÖT.....	5
2. SJUKA DJUR OCH DOKUMENTATION.....	5
SJUKA/SKADADE HJORTAR GES NÖDVÄNDIG VÅRD OCH BEHANDLING.....	5
JOURNALFÖRING AV VETERINÄRBEHANDLINGAR M.M.	5
3. STÄNGSEL OCH UTFORMNING AV HÄGN.....	7
STÄNGSEL OCH UTFORMNING AV HÄGN.....	7
ANTAL HJORTDJUR I HÄGNET.....	8
4. FODER OCH VATTEN.....	8
FODER OCH VATTEN.....	8
ANORDNINGAR FÖR SKYDD.....	9
4. OPERATIVA INGREPP.....	9
OPERATIVA INGREPP.....	9
HORMONER.....	10
5. AVEL.....	10
AVEL.....	10
6. ÖVRIGT.....	10
ÖVRIGT.....	10

1. Tillsyn och skötsel

Personalstyrka

Hjort 1. Personalstyrkan är tillräcklig och den har adekvat utbildning/erfarenhet för skötseln av hjortdjuren.

Det finns ingen svensk djurskyddsregel som handlar specifikt om personal eller formella kunskapskrav. Dock säger Djurskyddslagens 4 §, första stycket: "Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt" samt 3 § första stycket "Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn". Ett nej i checklistan på denna punkt bör därför bli aktuellt om det finns överträdelser som indikerar att djurhållaren/personalen uppenbarligen saknar kunskaper om hjorthållning och/eller lämplighet att ansvara för hjortdjuren samt att personalbemanningen i förhållande till antalet djur/besättningsstorlek/inriktning på hjorthållningen är otillräcklig. Det kan exempelvis handla om allvarliga brister i tillsyn och skötsel som t. ex att avmagrade och skadade hjortar påträffas i hägnet.

Kontrollpunkten är tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen.

Daglig tillsyn

Hjort 2. Daglig tillsyn sker av alla hjortar.

Kontrollera:

- Arbetsrutiner för daglig tillsyn under stödutfodringsperioden (inkl. beredskap) som finns upprättade för djurhållningen. Ansvarsfördelningen för personalen.
- Ägnas särskild uppmärksamhet för tillsyn av hjortarnas hälsa och välbefinnande under dräktighetens senare del, vid kalvningstiden eller när väsentliga förändringar i hjorthållningen inträffar. Finns det rimliga möjligheter att utföra tillsynen så som den beskrivs?
- Om eventuell återfångstanordning finns och hur tillsynen av denna sköts. Återfångst-anordningen får endast gillras då misstanke eller vetskap om rymning från hägnet föreligger och tillsynen ska skötas fortlöpande och anordningen vittjas minst tre gånger per dygn –morgon/middag/kväll.
- Att det finns information/uppgifter om att djur saknas, är skadade, tecken på ålders-svaghet, beteenderubbningar, begynnande avmagering eller är i dåligt hull.

Det är viktigt att tillsynen anpassas efter den hjorthållning som bedrivs och sker så grundligt att brister och missförhållanden snabbt upptäcks.

Kontrollpunkten är ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen.

Tillsyn under annan tid än under stödutfodringsperioden

Hjort 3. Tillsyn utövas på betryggande sätt även på tid som ej är under stödutfodringsperioden.

Kontrollera:

- Arbetsrutiner när det gäller tillsyn under perioden när stödutfödning inte sker. Hur sker tillsynen under sommarsäsongen, utifrån hägnets/ens storlek och hjortflockens vanor?

Även här är det viktigt att tillsynen anpassas efter den djurhållning som bedrivs och sker så grundligt att brister och missförhållanden snabbt upptäcks.

Hull

Hjort 4. Hjortarnas hull är godtagbart

Kontrollera:

- Att hjortarna är i gott hull och utan kliniska tecken på sjukdom som t.ex. ökat tårflöde, diarréer, rörelsestörningar, åldersvagheter, stångningsskador och felväxta klövar.

Kommentar: Hjortarna ömsar vinterfällan under vår (april/juni-klart till midsommar) och höst. Detta sker vanligen fläckvis (lossnar först på hals och bogar, sist på ryggen). Hjortdjuren kan under vårfällningen ge ett luggslitet intryck. Det oryktade utseendet upprepas inte under höstfällningen som är i full gång under mitten av septembermånad. Hårömsningen tar omkring 40 dagar.

Vattenfyllt lerhål -vattensamling

Hjort 5. Vattenfyllt lerhål eller annan vattensamling finns att tillgå för kronhjort.

Kontrollera:

- Att det under vegetationsperioden finns lerhål eller annan vattensamling i tillräcklig omfattning som kronhjortarna kan rulla sig i.

Avmaskning

Hjort 6. Kraven rörande avmaskning vid överlåtelse av hjortar följs.

Kontrollera:

- Rutiner för avmaskning inför överlåtelse av hjortdjur.
- Vilka rutiner finns för avmaskning i övrigt av hjortdjuren (t ex tidsperiod sommar/höst, vilken djurkategori/er/främst ungdjur och avmaskningsmetod ?
- Tas träckprov för att kontrollera parasitstatus för besättningen vid tillfälle?
- Om sambete förekommer med andra idisslare, t ex djurslaget får - vilka rutiner finns för avmaskning för hjortdjuren ?

- Åtgärder (genomförande av bekämpning/medel) mot yttre parasiter, t. e x pälsätare, älgflugor, rådjurslus etc.

Utrustning/anordning som ger hjortdjuren en elektrisk stöt

Hjort 7. Kraven avseende utrustning som ger hjortdjuren en elektrisk stöt är uppfyllt.

Kontrollera:

- Att utrustning som kan tillfoga elektrisk stöt inte används vid hantering av hjortar.
- Att elektrisk utrustning inte finns uppsatt i hanteringsfällor där hjortdjur hanteras (t ex elektriska påfösargrindar, elstängsel etc.)

2. Sjuka djur och dokumentation

Sjuka/skadade hjortar ges nödvändig vård och behandling

Hjort 9. Sjuka/skadade hjortar ges nödvändig vård.

Kontrollera:

- Att det finns hanteringsfällor. Alla hägn bör innehålla en eller flera mindre fällor som är lätta att övervaka.
- Att vid hantering av hjortarna tas hänsyn till djurens stresskänslighet. Finns dokumentation över förebyggande åtgärder?
- Att drivgångar är tillräckligt breda. De bör vara minst 4 m breda.
- Att fångstgårdar har en fristående vägg mitt i fångstgården som djuren kan "gömma" sig bakom den. Eftersom de är flyktdjur och stressbenägna gör väggen att de känner sig säkrare i detta begränsade utrymme där de inte kan fly.
- Utrustning och utbildning för avlivning utan dröjsmål om djuret är så sjukt eller skadat att avlivning krävs.
- Rutiner inkl. medicinsk beredskap för att minimera insatstiden för vård och behandling av akut sjuka djur (larmlista med telefonnummer).
- Vilken besättningsveterinär som brukar anlitas

Kontrollpunkten är ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen.

Journalföring av veterinärbehandlingar m.m.

Hjort 10. Det finns journaler för minst 5 år tillbaka över djur som behandlas med karensbelagda läkemedel och antalet dödsfall i besättningen.

Kontrollera:

- Att det finns minst fem års sparad korrekt dokumentation över veterinärmedicinska behandlingar, läkemedelsanvändning och antal djur som hittats döda i djurbesättningen.
- Främsta syftena med kravet på läkemedelsjournal är livsmedelssäkerhet och djurskydd. Om det påvisas rests substanser av läkemedel eller felbehandlade djur ska man kunna gå tillbaka och via journalen kontrollera hur och vilket medel som har tillförts enskilda djur eller grupper.
- Journalen behöver innehålla uppgifter om:
 - Djurets identitet. Djur som behöver vara individuellt id-märkta och ska gå att följa upp individuellt. Vid behandling av grupper kan man skriva gruppens nummer intervall.
 - Diagnos.
 - Läkemedlets dosering.
 - Behandlingstidens längd.
 - Namnet på den föreskrivande veterinären (veterinärens kodnummer räcker förutsatt att detta går att härleda till rätt namn vid behov).
 - Namnet på den som tillfört djuret läkemedel.
 - Använda veterinärmedicinska preparat eller annan behandling.
 - Behandlingsdatum.
 - Karenstid.

Det finns inget lagkrav på att använda en viss sorts blankett eller journal, men Jordbruksverket och Livsmedelsverket rekommenderar något av följande alternativ:

I kronologisk ordning sparade praktikjournaler som veterinärerna lämnar på gården i samband med behandling. Praktikjournalen kan antingen vara en för hand ifylld blankett eller en datorutskrift. Oavsett vilket är det viktigt att uppgifterna i praktikjournalen är läsliga och att journalen sparas på gården i minst fem år. Praktikjournalen måste dessutom kompletteras med journalföring av eventuell uppföljande behandling och behandlingar som inte veterinären är inblandad i, t.ex. avmaskningar.

Alternativt de särskilda sidor för journalföring av läkemedelsbehandling som finns i Jordbruksverkets senaste upplagor av stalljournalen för nötkreatur.

- Journaler enligt 14 § K 153 och 4 § K 157, frivillig eller obligatorisk tuberkulosövervakning.
 - Kontrollera att det finns hägnjournaler som bl.a. innehåller uppgifter om hägnstorlek, antalet djur, in- och utförsel av djur, slaktbesiktningens resultat, döda och avlivade djur m.m.
 - Kontrollera om tuberkulosstatusen på hägnet har förändrats.

Kontrollpunkten är ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen.

3. Stängsel och utformning av hägn

Stängsel och utformning av hägn

Hjort 11. Stängsel, stöttor och andra förstärkningar etc. är i fullgott skick och placerade så att de inte kan skada hjortarna.

Kontrollera:

- Rutiner för kontinuerlig kontroll och underhåll av ¹stängsel, stöttor m. m
- Att ¹stängsel, stöttor och andra förstärkningar etc är i fullgott skick så att de hägnade hjortdjuren inte ska kunna ta sig ut och att hundar och vilda djur kan inte ta sig in i hägnet.
- Att ¹stängselhöjden är minst 2 meter. Stolparna bör hålla samma livslängd som nätet.
- Att ¹stängsel och stängselkonstruktion ska vara sådana att hjortarna inte skadar sig.
- Hjortdjuren ska lätt kunna upptäcka stängslet.
- Att eventuell återfångsanordning är uppförd i direkt anslutning till stängslet.

Kommentar: Stängsel: ¹Avstämning bör göras inför djurskyddskontrollen med tillstånden från Naturvårdsverket (enligt jaktförordningen) och från länsstyrelsen för aktuellt hägn avseende stängsel, grindars och stöttors etc anordning/utformning.

Kontrollpunkten är ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

Hjort12. Hägnets areal är tillräcklig och terrängen lämplig.

Kontrollera:

- Hur antalet hjortar per hektar har anpassats för att betesskador och markslitage och risk för sjukdoms- och smittspridning motverkas/förebyggs?
- Tillgodoses hjortarnas behov av skyddande vegetationen – under hela året.

Kommentar: Skötsel av markerna och marktyp, val av produktionsform (t ex slaktdjur, avel etc.) samt hur betesgången läggs upp har betydelse för hur många hjortar som kan hållas på markområde.

Hjort 13. Antalet djur är anpassat efter hägnets storlek och biotop. Under vegetationsperioden får inte fler djur hållas i ett hägn än att de får så mycket föda att deras normala tillväxt kan ske utan tillskottsfoder.

Kontrollera:

- Hur har betesgången organiserats? Tillämpas fällindelning och förflyttning av hjortarna?
- Har hjortarna tillgång till rikligt och varierat bete.

Kommentar: Antal fållor har betydelse för hur väl betesdriften kan genomföras (för rotationsbetesgång bör minst 4 fållor brukas och storleken på betesfällorna bör vara 3-5 ha).

Antal hjortdjur i hägnet

Hjort 14. Hägnet innehåller minst en hjord om minst fem djur varav ett handjur

Kontrollera:

- Att hägnet håller minst en hjord med totalt fem djur varav ett är handjur.

4. Foder och vatten

Foder och vatten

Hjort15. Foderplatser är utformade så att fodret inte förorenas och alla djur som ingår i en grupp kan äta samtidigt.

Kontrollera:

- Att det finns funktionella och flyttbara utfodrings- och vattningsanordningar. Viktigt att dessa kan flyttas för att undvika upptrampning av marken. Placering av foder direkt på marken ska undvikas.
- Att utformningen av foderplatserna är sådan att hjortdjuren kan äta samtidigt och under lugna former. Riktvärde är att djuren har minst ca 1 meter ätplats vardera vid utfodringsplatsen. Foderplatserna ska utformas så att risken för stress och stångnings-skador förebyggs och att även ranglåga hjortdjur får tillräckligt med foder. Djuren kunna ha en naturlig kroppsställning då de äter och dricker.
- Att vinterfoderplatserna är förlagda på öppen, torr och hård mark nära skyddande terräng, alternativt under tak eller inomhus.
- Utfodringen sker på sådant sätt att jord- och träckinblandning undviks.
- Att det finns fullgod vattenförsörjning året runt. Detta kan ordnas med t.ex. genom manuell vattning i baljor, uppvärmda vattenkoppar om det inte finns naturlig vattenkälla. Vid extrema köldperioder ska hjortdjuren även vara tillförsäkrade en fullgod vattenförsörjning.
- Lagringsutrymmens skick och skötsel.
- Hur ofta fodergivan beräknas och justeras.
- Resultat av foderanalys och vattenanalys.

Kommentarer:

Vissa företeelser kan vara svåra att kontrollera vid en enstaka kontroll på gården. Utgå då från vad som går att se vid kontrolltillfället. Tyder allt på att hjortdjuren är i normalt hull och

får vad de behöver i form av foder och vatten av god kvalitet samt att djuren är i god hälsa kan "Ja" markeras i checklistan. Avmagring, sjukdomar och dåligt allmäntillstånd kan bero på otillräckligt med foder, undermåligt foder eller till näringssammansättningen obalanserad foderstat. Använd lukt, syn och känsel vid bedömningen av foder och vatten. Bra ensilage ska ha en frisk lukt, syrlig smak och vara svalt. Mögel, varmgång, smörsyralukt, kletigt ensilage m.m. är tecken på sämre ensilage, symptomen kan förekomma var och en för sig.

Vatten ska alltid finnas obegränsat tillgängligt för samtliga djurkategorier. I vilken omfattning utförs vattenanalys och ta del av analysvar. Det är viktigt att förvissa sig om vart vattenprovet är taget. Typ av vattentäkt (för bedömning av föroreningsrisk).

Kontrollpunkten är också ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

Anordningar för skydd

Punkt 16. Anordningar finns som ger hjortarna skydd mot väder och vind samt vid aggressivitet

Kontrollera:

- Att det finns anordningar som ger skydd i tillräcklig omfattning i förhållande till flockens storlek och sammansättning av ålderskategorier.
- Att skyddsbehovet för hjortdjuren kan tillgodoses under hela året, t ex under sommartid finns skydd mot starkt solsken.
- Att skyddande vegetation finns – är terrängen kuperad.
- Används stall- eller logbyggnad som skydd under t ex. kalla nätter och vid dåligt väder.

Kontrollpunkten är också ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

4. Operativa ingrepp

Operativa ingrepp

Hjort 17. Operativa ingrepp utförs på ett djurskyddsmässigt acceptabelt sätt.

Kontrollera:

- Att identitetsmärkning sker på ett djurskyddsmässigt acceptabelt sätt och att den som utför ingreppet har tillräcklig kunskap om hur detta ska göras (klövbärande djur får identitetsmärkas genom tatuering, frysmärkning, applicering av öronbrickor eller klippta hack i öronen).
- Att eventuell behandling av klövsjukdomar sker på djurskyddsmässigt acceptabelt sätt och att den som utför ingreppet har tillräcklig kunskap om hur detta ska göras (behandling av klövbölder och klövsulesår får utföras av annan än veterinär, genom

ingrepp i hornvävnaden under förutsättning att ingreppet inte omfattar underliggande mjukdelsvävnad).

- Avhorning ska ske strax efter fejningen är klar. Hornen får inte kapas närmare rosenkransen än 1-2 cm.

Kontrollpunkten är också ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

Hormoner

Hjort 18. Hormoner och andra ämnen används endast på tillåtet sätt.

Kontrollera:

- Hormoner och vissa andra läkemedel får inte ges till djur. Det finns dock undantag från förbudet och en del hormoner får användas vid behandling av fertilitetstörningar samt exempelvis vid brunstsynchronisering. Hormoner och läkemedel som är förbjudna att använda är tyreostatika, trenbolon, zeranol, stilbener, stilbenderivat, ämnen med östrogen, androgen eller gestagen effekt, allytrenbolon och Beta-receptorstimulerande substanser.

Denna kontrollpunkt i tvärvillkors sammanhang kopplas ihop med hormondirektivet

Kontrollpunkten är också ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

5. Avel

Avel

Hjort 19. Kravet på att avel inte innebär lidande är uppfyllt.

Kontrollera:

- Att avel som medför lidande inte förekommer.
- Upprättad skötselplan över avelsarbetet.

Kontrollpunkten är också ett tvärvillkor. Se tvärvillkorsmanualen

6. Övrigt

Övrigt

Hjort 20. Övriga krav är uppfyllda

Kontrollera:

- Finns särskilt så kallat ankomsthägn för nyanskaffade djur – hur är det utformat?

- Har förprovning av vilthägnen med tillhörande förvaringsutrymmen såsom t. ex ligg-hall utförts enligt djurskyddsförordningen – ta del av förprovningshandlingarna inför kontrollen.
- Är besättningen ansluten till frivilligt kontrollprogram för bekämpning av tuberkulos?
- Utformning och inredning i eventuellt ²hjorthus.
- Hur är hjorthusets placering och funktion avseende tillgänglighet för transporter, tillgång på vatten, elektricitet, avstånd mellan hjorthus och bostad?

Kommentar: ²Planlösningen kan i huvudsak vara samma som för kron- och dovhjort men skillnader i storlek på djurslagen och i viss mån beteende mellan dem gör att drivgångar, dörröppningar, fångstlådor, etc ska vara anpassat för respektive art. Den inredning som behövs i ett hjorthus består av en samlingsbox, en eller flera gruppboxar, sorteringsboxar eller annan avskiljningsanordning, eventuella interna drivgångar, behandlingsutrymmen, eventuellt foderlager och eventuellt utrymme för uppstallning.